

УДК 94(100)"1918\1921":339(075)

**МІЖНАРОДНЕ ЕКОНОМІЧНЕ Й ПОЛІТИЧНЕ
СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ
ТА КОРОЛІВСТВА ДАНІЇ (1919–1921 роки)**

Ольга МАЛЮТА

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця
кафедра україністики
проспект Перемоги, 34, м. Київ, 03170, Україна
e-mail: maliutaov@gmail.com

На підставі вперше введених до наукового обігу матеріалів авторка висвітила діяльність Надзвичайної дипломатичної місії Української Народної Республіки в Королівстві Данія протягом 1919–1921 рр., проаналізувала економічне й політичне співробітництво УНР та Данії. Вивчено двосторонні контакти представництв в Україні та Данії, інформаційну діяльність голови місії УНР у Данії Д. Левицького, також інших співробітників. Інформаційна діяльність місії УНР в Данії створювала позитивний імідж Україні. Визначено пріоритети діяльності місії УНР у Данії, її вплив на те, що Данія та інші країни визнали УНР. Данія мала величезний інтерес до України як до торгово-економічного партнера. Відстежено основні напрями, пріоритети міжнародного економічного й політичного співробітництва УНР та Данії.

Міжнародна економічна і політична співпраця УНР та Королівства Данії в 1919–1921 рр. сприяла утвердженню України в світі, проте не давала можливості визволитись від окупантів. Основні напрями цієї співпраці швидко стали пріоритетами для впровадження у вільній Україні.

Ключові слова: визнання, державність, Королівство Данія, міжнародне економічне співробітництво, УНР.

Королівство Данія з-поміж країн світу займає найвищі щаблі в рейтингу ООН за міжнародним індексом щастя. Високим показникам економічного розвитку цієї країни визначально сприяє один із найвищих у світі рівнів довіри власного населення. Сучасні данці мають високий рівень життя, бо, як склалось історично, вірять і довіряють один одному, владі й державі. Одним із стратегічних економічних партнерів відкритої до співробітництва Данії сто років тому стала Україна. Міжнародна економічна й політична співпраця в 1917–1921 рр. Данії та України не вивчалась. Поодинокі описи закордонного представництва другої УНР у Данії репрезентують лише спомини тодішнього голови надзвичайної дипломатичної місії УНР в Данії Д. Левицького¹. Мета наших наукових студій: вивчити та проаналізувати пріоритети і результати міжнародної економічної й політичної співпраці України та Данії в 1919–1921 рр. під час активної діяльності дипломатичної місії УНР в Данії.

Напередодні Першої світової війни 1914 р. на території України п'ять з-поміж 116 консульських установ репрезентували інтереси Королівства Данії. Це данські

¹ Дмитро Левицький, "З дипломатичних споминів," *Історичний календар-альманах "Червоної Калини" на 1939 рік*, Річник XVIII, (1938): 70–78.

консульства в Бердянську, Катеринославі, Києві, Миколаєві, Одесі². Данія у Першій світовій війні дотримувалася нейтралітету, Україна її цікавила насамперед як економічний партнер. Інтерес до розвитку економічного співробітництва поглибився по завершенні світової війни. Європейські країни і, зокрема, Данія відкидали співпрацю з більшовицькими теренами, до яких належала Росія.

Комісар закордонних справ Д. Левицький ще 23 грудня 1918 р. пропонував німецьким частинам не полишати демаркаційної лінії до прибуття Армії УНР. Вирішили просити Директорію УНР, аби вона звернулася до радянської влади з пропозицією припинити наступ³. Однак другу війну більшовиків проти України зупинити не вдалося. Свідоме співробітництво України із Данією 1919 року стало альтернативою російському варіантові співпраці, який відкидала українська влада, доки Росія не визнала незалежності України. Доктор права Д. Левицький, що разом із С. Петлюрою належав до головної ради Українського Національного Союзу⁴, був одним із тих, хто підписав у Фастові у грудні 1918 р. договір про об'єднання УНР та ЗУНР, вважаючи головною причиною інтересу до України – визвольну боротьбу проти більшовиків⁵. Стратегічні погляди данських підприємців були звернені на південь України. Разом з тим репрезентована фаховими дипломатами старого імперського гарту дипломатія Росії досить часто у світовій пресі псувала імідж молодій Українській Республіці. Підтверджує те, наприклад, заява від 10 січня 1919 р., яку написав секретар Українського консульського агентства в Гельсінгфорсі (нині Гельсінкі) О. Майданюк (виконував роль кур'єра до Фінляндії) директорові департаменту чужоземних зносин міністерства закордонних справ А. Яковлеву. За день до того секретар відвідав данське консульство, щоб отримати візу для перетину транзитом (за відсутності пароплава) території Данії. Тодішній консул у Данії намагався не відкривати йому візу й наголосив, що виконував закон, який видав Микола II. Українському дипломатові О. Майданюкові, що вимагав виконувати закони УНР на її території, з неймовірними зусиллями вдалось отримати візу, тоді, як їх безперешкодно й швидко відкривали російським відвідувачам, що в більшості не мали жодного стосунку до України⁶.

Від імені українських військовиків, що воювали на фронтах Першої світової війни, були полонені Німеччиною й зуміли втекти, 12 листопада 1918 р. до голови

² “Консульські установи в Україні 1914 року” Слабченко Євген, *Дипломатична історія України*, упор. Ірина Матяш, (К.: Кліо, 2016), 430, 431.

³ Прохання установ та окремих осіб про видачу їм довідок, посвідчень про особу, описи іноземних представництв в Україні, Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України), ф. 3696, оп. 1, спр. 59, арк. 17.

⁴ Бюлетні Українського пресового бюро в Копенгагені 1919–1920 рр., ЦДАВО України, ф. 3542, оп. 1, спр. 10, арк. 2.

⁵ Дмитро Левицький, “З дипломатичних споминів,” *Історичний календар-альманах “Червоної Калини” на 1939 рік*, Річник XVIII, (1938): 72.

⁶ Листування з департаментом чужоземних зносин про дипломатичні відносини з Данією, ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 1, спр. 47, арк. 6.

дипломатичної місії Української держави у Скандинавських країнах генерала Б. Баженова писав вояк А. Постернак та прохав роз'яснити, яке посольство мало поінформувати, допомогти грошима, вказати яким шляхом повертатись в Україну. Військові народились в Україні, перебували у м. Рібе на території Данії під опікою Української місії у Стокгольмі. Позаяк повноваження Б. Баженова припинено 10 січня й МЗС УНР було поінформоване лише 18 січня 1919 р., вирішувати ту проблему доручили призначеному на посаду від 10 січня 1919 р. голові Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Данії Д. Левицькому⁷. Сам він у листі від 5 березня 1919 р. до МЗС УНР твердив, що призначений головою місії УНР у Данії від 14 січня 1919 р.⁸ Місія УНР у Данії зуміла створити вигідні умови для життя військовополонених часів Першої світової війни. У 1919 р. в Данії жило 80 вояків, переважно перебіжчиків з Німеччини, бранців-українців. За підтримки данського уряду посольство УНР в Данії на шість місяців розмістило їх на вигідних умовах розквартирування при зразкових господарствах і молочарнях. Усі бранці-українці хотіли якнайскоріше повернутися в Україну. Зважаючи на транспортні труднощі, вони жили у доволі вигідних умовах, мали нагоду багато чому повчитись, що б знадобилось після їх повернення в Україну⁹.

У лютому 1919 р. данський уряд не зміг прийняти Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Данії *de jure* як посольство, однак через данського посла у Берліні висловив запевнення прийняти в Королівстві представництво фактично чинної УНР. Тоді данський уряд визнав *de facto* УНР¹⁰ та посла Д. Левицького. У Данії радо вітали голову Надзвичайної дипломатичної місії УНР¹¹ й на найвищому урядовому рівні прихильно ставились до місії. Місія УНР в Данії *de facto* користувалась всіма правами закордонних представництв, приймала українські дипломатичні ноти, відповідала на них, визнавала всі паспорти, громадянство, допомагаючи закордонним посольствам. У Данії жило небагато українських громадян, тому місія надавала громадянські паспорти переважно урядовцям місії, що там жили¹². Країни Скандинавії (у тому числі Данія) не визнали УНР *de jure*. Мала країна зі самостійною закордонною політикою, Данія могла визнати УНР за умови першості у цьому питанні Англії. У сільськогосподарській країні Данії чимало людей займалось посередницькою торгівлею. Данці дуже добре знали багатства України, чимало з них сподівалось на майбутню торгову співпрацю з Україною. Громадяни Данії (від правих до лівих кіл) ставились до нашої місії прихильно. Багато данських фірм зверталось до місії УНР у Данії із запитами про торгівлю, охочі зголошувались із заявами

⁷ ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 1, спр. 47, арк. 8, 22–22 б.

⁸ Копії доповідей і інформацій голови місії, ЦДАВО України, ф. 3542, оп. 1, спр. 2, арк. 1.

⁹ Там само, арк. 26.

¹⁰ Там само, арк. 21

¹¹ Акти дипломатичних посольств та місії ЗОУНР за кордоном, ЦДАВО України, ф. 3505, оп. 1, спр. 14, арк. 145; ЦДАВО України, ф. 3542, оп. 1, спр. 2, арк. 2.

¹² ЦДАВО України, ф. 3542, оп. 1, спр. 2, арк. 21.

вступати до української армії, чимало письменників та послів студіювали українське життя, вивчали прагнення народу до самостійності¹³.

Данський літературознавець, перший дослідник творчості Т. Шевченка Георг Моріс Кохен Брандес, висловлював Україні найщиріший вияв пошани й відзначав, якою високою мірою симпатизував українцям в їх боротьбі за самостійність, вважаючи великою кривдою дії з боку Росії та Антанті¹⁴. Г. Брандес дописував до українського тижневика, який видавали понад тридцятьма числами в Данії¹⁵. Відомий данський поет Тор Лянге зробив переклад данською мовою української пісні “Стоїть явір над водою”. У статті “Україна” в газеті “Гольбег Антстіденде” (від 31 січня 1919 р.) йшлося, що довголітня боротьба українців довела: це нація, яка змагалася за самостійність й уміла за те боротись¹⁶.

Штати надзвичайної дипломатичної місії УНР у Данії затвердили на чотири місяці у загальній сумі 10000 крб. (284800 данських крон). Платня голови місії складала 12000 данських крон¹⁷. Кошти виплатили лише в серпні 1919 р. Через знецінення українських грошей та складність обміну виплати місії – 253 600 крб. становили всього 108459 данських крон (курс 2,34 крб. за одну данську крону)¹⁸. Резолюцією МЗС від 15 січня 1919 р. визнано штати й фінансування місії, видатки на пресу (30000 крб.). Передбачені у кошторисі кошти місії виплатили¹⁹.

У місії в лютому 1919 р. працювало шість осіб (голова, радник, два аташе, два урядовці)²⁰. На посаду радника місії призначили Я. Олесницького (від 8 січня 1919 р. перепризначений на посаду секретаря закордонних справ ЗУНР, радник місії до Великої Британії)²¹. Вже 17 лютого 1919 р. радником місії став Володимир Соловій (за фінансовими документами від 1 лютого 1919 р.)²², національно свідомий випускник вищої агрономічної школи в Англії. Він кілька місяців до того перебував у Данії, знав англійську та німецьку мови²³. Урядовцями місії були Марійка Донцова та Емілія Паньків (від 15 січня 1919 р.)²⁴. Аташе надзвичайної дипломатичної місії УНР в Данії стали мистецтвознавець

¹³ ЦДАВО України, ф. 3542, оп. 1, спр. 2, арк.22.

¹⁴ Листи до голови місії від адресатів, ЦДАВО України, ф. 3542, оп. 1, спр. 9, арк. 51.

¹⁵ Дмитро Левицький, “З дипломатичних споминів,” *Історичний календар-альманах “Червоної Калини” на 1939 рік*, Річник XVIII, (1938): 72.

¹⁶ Інформаційні бюлетні Української пресової служби в Копенгагені за окремі дати грудня 1919 р., ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 1, спр. 113, арк. 1

¹⁷ Листування місії з Директорією, міністрами закордонних і фінансових справ УНР про асигнування грошей на потреби місії, ЦДАВО України, ф. 3542, оп. 1, спр. 5, арк. 1.

¹⁸ Там само, арк. 7–8.

¹⁹ Там само, спр. 2, арк. 1.

²⁰ Касовий звіт Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Данії, ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 2, спр. 714, арк. 24.

²¹ ЦДАВО України, ф. 3505, оп. 1, спр. 14, арк. 143.

²² Там само, ф. 3696, оп. 2, спр. 714, арк. 22.

²³ Копії доповідей голови місії Директорії УНР про організацію роботи місії, ЦДАВО України, ф. 3542, оп. 1, спр. 1, арк. 1; ЦДАВО України, ф. 3505, оп. 1, спр. 14, арк. 144.

²⁴ ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 2, спр. 714, арк. 20, 22.

Олександр Лагутенко (від 15 січня)²⁵ та Володимир Паньків (від 25 лютого 1919 р.)²⁶. Урядовцем-журналістом надзвичайної дипломатичної місії УНР в Данії був Дмитро Бузько (від 19 лютого 1919 р.)²⁷, канцеляристом – Карла Крісбенсен (ймовірно, від серпня 1919 р.)²⁸. Велику роль відведено торговим відносинам. Це засвідчило призначення з відповідними легітимаціями при місії агента міністерства торгівлі та промисловости УНР у Копенгагені фахового торгового аташе Самуеля Аківісона (Аківізона), який, напередодні Української національної революції, був завідувачем київської міської контори експортно-імпортного Товариства звільнення від мит товарів та поштових посилок, мав багаторічні зв'язки із Данією²⁹. Характеристики С. І. Аківісона були настільки позитивні, що голова взяв його під моральний протекторат місії³⁰. Землевласник і фабрикант С. Аківісон мав двадцятилітній досвід експортної діяльності, часто бував у Данії, де провадив справи зі східноазійською пароплавною компанією та дансько-російською компанією пароплавства³¹. Посада торгового аташе засвідчила велику вагу торгового співробітництва, передбачила постійну ділянку праці для данської ініціативи й капіталу. Посол Д. Левицький в інтерв'ю данській пресі наголошував, що всі кола та партії України бажали її повної самостійності³². Завданням посла було забезпечити зв'язок з данським народом та урядом³³. Відтак 2 березня 1919 р. дипломатична місія УНР прибула до Копенгагена³⁴. У “Правді про спірну Україну” (інтерв'ю Д. Левицького з данськими журналістами) йшлося про те, що українці мали вести війну проти Росії, тримати блокаду, доки не буде переможена російська армія та держава не стане впорядкованою й цивілізованою. За умови перетворення Росії на цивілізовану країну й визнання нею незалежності України, українці могли б їй допомагати харчами, грошми, виплатою боргів Франції³⁵.

Оскільки привабливим і пріоритетним у співробітництві з Королівством Данія визначалось визнання незалежності України на міжнародній арені, збереження соборності й цілісності держави, економічні та сільськогосподарські взаємини, співробітники дипломатичної місії мали юридичну, економічну, аграрну освіти. Д. Левицький здобув юридичну освіту в університетах Львова та Відня, В. Соловій свого часу студіював право й агрономію у Вроцлавському

²⁵ ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 2, спр. 714, арк. 30.

²⁶ Там само, арк. 37.

²⁷ Там само, арк. 316

²⁸ Там само, арк. 361.

²⁹ Там само, ф. 3505, оп. 1, спр. 14, арк. 141; ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 2, спр. 714, арк. 506.

³⁰ Там само, ф. 3542, оп. 1, спр. 1, арк. 13; ЦДАВО України, ф. 3505, оп. 1, спр. 14, арк. 156.

³¹ Там само, ф. 3505, оп. 1, спр. 14, арк. 138.

³² Там само, арк. 141.

³³ Там само, арк. 139.

³⁴ Там само, ф. 3542, оп. 1, спр. 1, арк. 1.

³⁵ Там само, ф. 3505, оп. 1, спр. 14, арк. 136.

університеті, М. Донцова закінчила Вищу торгівельну школу для дівчат у Відні та інструкторські курси “Сільського Господаря” з шовківництва, Д. Бузько – випускник Одеської духовної семінарії та сільськогосподарського факультету Копенгагенського університету.

Радник місії УНР у Данії В. Соловій вів переговори з послом УНР в Німеччині М. Поршем, залагоджував справу виплати дотацій місії УНР у Данії з фінансовим агентом Г. Супруном (30 березня 1919 р.), закупував для місії карти України³⁶. М. Донцова контактувала з австрійським, угорським, данським консулами³⁷. Аташе місії В. Паньківу доручили поїхати із дипломатичною кореспонденцією (вручити листи німецького та австрійського посольств Директорії УНР та секретаріатові ЗУНР в Станиславові), виконати роль дипломатичного кур'єра із Копенгагена до Рівного (14 травня 1919 р.)³⁸. У разі потреби місія просила уряди чужоземних держав допомагати йому впродовж усієї подорожі³⁹.

У січні 1919 р. двох представників від кожного із 21 дипломатичного представництва у Києві (серед них – Данського)⁴⁰ запросили на Трудовий Конгрес⁴¹. Королівське данське консульство в Києві розміщувалось у центрі міста за адресою: вул. Караваєвська, 7 (ріг Кузнечної)⁴². Данський консул в Україні вирішував важливі зовнішньополітичні питання, які стосувались не лише його країни. Рада комісарів секретаріату Ради Міністрів УНР 23 грудня 1918 р. уповноважила данського консула отримати від Української Народної Республіки гроші (сума 693612 крб.) й виплатити їх китайським громадянам, що працювали в інженерно-будівельних дружинах Південно-Західного фронту⁴³. Під опікою данського консульства перебував уповноважений Китайської місії Тсу-Шау-Ян, призначений 25 липня 1918 р. у справі евакуації китайців з Києва й для захисту їх в Україні. Уряд УНР, щоб забезпечити допомогу та захист військових, цивільних, залізничних установ УНР, надав уповноваженому 21 січня 1919 р. дипломатичний охоронний лист⁴⁴.

Своєю чергою дипломатичний відділ департаменту чужоземних зносин МЗС УНР надавав дипломатичні посвідки, щоб виконувати різного роду доручення на території України. Зокрема, на допомогу та безперешкодний проїзд залізницею УНР – кур'єрові Київського збірного пункту Червоного Хреста в Україні А. Старикову (30 січня 1918 р.)⁴⁵, проїзд з Києва до Одеси дипломатичному

³⁶ ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 2, спр. 714, арк. 188, 268.

³⁷ Там само, арк. 4,5

³⁸ Там само, арк. 297.

³⁹ Там само, ф. 3696, оп. 1, спр. 47, арк. 11 зв.

⁴⁰ Там само, оп. 1, спр. 10, арк. 2; ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 1, спр. 59, арк. 17, 37.

⁴¹ Там само, ф. 3696, оп. 1, спр. 59, арк. 36.

⁴² Там само, ф. 3696, оп. 1, спр. 47, арк. 15.

⁴³ Там само, арк. 25, 27.

⁴⁴ Там само, арк. 29, 30.

⁴⁵ Там само, арк. 18.

кур'єрові данського консульства В. Святоському (23 грудня 1918 р.)⁴⁶, переїзд з Києва до Одеси і назад відрядженому данською місією Червоного Хреста Л. Яблукову (13 січня 1919 р.)⁴⁷. За поданням данського Червоного Хреста у справах військовополонених в Україні від призову до армії УНР звільнялись штатні лікарі-службовці данського Червоного Хреста (від 15 січня 1919 р.)⁴⁸.

Торговий аташе УНР у Данії С. Аквісон наголошував на практичності й гострому розумі данців. Це стало причиною, маючи надію на її прихильне ставлення, вибору Данії однією із перших країн-партнерів, до якої звернулась УНР. Посол УНР у Данії Д. Левицький репрезентував одну із шести найбільших в Європі країн (850 тис. км²), вдвічі більшу за площею від об'єднаної території Німеччини та Італії, з населенням 45 млн. осіб. Д. Левицький на час свого приїзду до Данії данською не говорив, планував брати щоденні лекції з данської мови, оскільки мав намір самостійно читати данські часописи, вивчити суспільство й народ Данії⁴⁹. Доти данка, що працювала у Надзвичайній дипломатичній місії УНР у Данії, щодня читала й перекладала німецькою мовою данські часописи, читала газети послові Д. Левицькому⁵⁰. Під час інтерв'ю журналісти відзначили посла, як людину з широким кругозором. Він усім цікавився, володів західноєвропейськими мовами⁵¹. Д. Левицький до приїзду місії до Копенгагена здійснив офіційні візити до всіх закордонних представників, його прийняли закордонні послы й мали тривалі розмови, всі особисто або картками зробили зустрічні візити. Відтоді місія підтримувала дружні взаємини з усіма закордонними представництвами окраїнних держав. В останні місяці своєї діяльності місія ввійшла в близькі взаємовідносини з посольством Польщі⁵². Без візи місії УНР у Данії не давали права в'їзду Східна Галичина, Великобританія, Італія, США. Д. Левицький відчував тепле ставлення до себе дипломатичних кіл. Посол УНР зустрівся із данським послом у Відні та Берліні графом Х. Мольтке за участі радника німецького посольства С. Смаль-Стоцького. Ставлення данського посла було прихильним, він відвідав Д. Левицького. Тритижнева урядова криза, тверді ціни на харчові продукти, ухвалення позички, боротьба між радикалами та консерваторами⁵³, хвороба міністра закордонних справ Данії Г. Скавеніюса завадили Д. Левицькому до 1 квітня 1919 р. вручити вірчі грамоти урядові Данії. Посол з прикрістю відзначив погіршення за два тижні міжнародного становища УНР, оскільки Європа через

⁴⁶ ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 1, спр. 47, арк. 16.

⁴⁷ Там само, ф. 3696, оп. 1, спр. 47, арк. 21.

⁴⁸ Там само, арк. 22.

⁴⁹ Там само, ф. 3505, оп. 1, спр. 14, арк. 137–138, 139.

⁵⁰ Дмитро Левицький, “З дипломатичних споминів,” *Історичний календар-альманах “Червоної Калини” на 1939 рік*, Річник XVIII, (1938): 73.

⁵¹ ЦДАВО України, ф. 3505, оп. 1, спр. 14, арк. 139.

⁵² Там само, ф. 3542, оп. 1, спр. 2, арк. 25.

⁵³ Там само, ф. 3505, оп. 1, спр. 14, арк. 147.

неясну внутрішню ситуацію в Україні не знала, як до неї ставитись, що викликало неоднозначність у дипломатичному світі.

Мала країна Данія вела самостійну закордонну політику, хоч і під впливом сильніших держав з блоку Антанти. Д. Левицький стверджував, що у країнах Антанти зі ставленням щодо України не визначились й вичікували. Симпатії, інтереси, відмінні політичні напрямки, що розбурхували данське суспільство зсередини, не проявились із належною силою назовні. Вияви публічного життя Данії відзеркалювали публічні думки Антанти⁵⁴. Проте данське суспільство позиціям Антанти не симпатизувало. Д. Левицький розумів, що в Данії можна провадити прихильну до української державности політику і це мало б немалий вплив на всі скандинавські країни, частково на Антанту (надзвичайно цікавилась життям нейтральних країн). З периферійних нейтральних країн було легше впливати на думку країн Антанти, ніж з центральних держав, зокрема, Швейцарії. Данія мала реально правдиву пресу⁵⁵. Чимало українських місій саме в Данії довго очікували свого виїзду до країн Антанти. Місії УНР не впустили до Америки (від 12 березня у Копенгагені), Великої Британії (до 1 березня – у Стокгольмі, від 1 квітня – у Копенгагені). Оскільки Копенгаген був невеликим містом, перебування в ньому великої кількості місій справляло гнітюче враження й несприятливо позначилось на становищі Д. Левицького. У Стокгольмі голову місії не прийняв міністр закордонних справ⁵⁶. Антанта (головно Франція) зневірилась у можливості зберегти колишню Росію, і хотіла зробити антибільшовицький вал з Польщі, Румунії, Чехії⁵⁷. Д. Левицький у квітні 1919 р. перебував у постійному контакті з місіями у Стокгольмі та Гаазі⁵⁸. Голова Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Данії Д. Левицький з політичного й економічного огляду вважав за необхідне мати постійне українське представництво в Данії⁵⁹. Жодна нейтральна держава (у т. ч. Данія) за офіційною інформацією радника дипломатичної місії УНР в Данії, у квітні 1919 р. не увійшла в офіційні взаємовідносини з представниками невизнаних держав. Данія не налагодила відносин з місіями Литви, Польщі, радянської Росії (депортували), УНР, Фінляндії, що перебували на її території. Королівство забезпечувало всі права УНР, визнавало видані місією паспорти, давало можливість послуговуватись кур'єрами (забезпечено всі пільги при переїзді кордонів, фактично мали всі права дипломатичних організацій). Д. Левицький надав вірчу грамоту до міністерства закордонних справ, щоб повідомити, що він представник свого уряду, офіційна особа⁶⁰. З прибуттям місії Данія поставилась до посла Надзвичайної місії УНР Д. Левицького дуже приязно, та через те, що українських

⁵⁴ ЦДАВО України, ф. 3542, оп. 1, спр. 1, арк. 5, 6.

⁵⁵ ЦДАВО України, ф. 3505, оп. 1, спр. 14, арк. 153.

⁵⁶ Там само, арк. 147–148.

⁵⁷ Там само, арк. 150.

⁵⁸ ЦДАВО України, ф. 3542, оп. 1, спр. 1, арк. 18.

⁵⁹ Там само, ф. 3505, оп. 1, спр. 14, арк. 160.

⁶⁰ Там само, ф. 3542, оп. 1, спр. 2, арк. 5

місій не приймали ні США, ні Велика Британія, мале за розміром королівство мусило, за словами посла, “ставитись до нас з певною резервою”⁶¹. При цьому, воно не чинило жодних перепон місіям до інших країн. Швеція відмовила продовжувати візи для перебування у країні місії до Великобританії. Данський уряд, по можливості, робив усе чемно, поодинокі впливові люди ставились до данської місії дуже прихильно⁶².

МЗС УНР не зовсім чітко розуміло політичне значення Копенгагена. І міністр закордонних справ УНР, і посол УНР у Данії Д. Левицький вважали Данію малою країною, з малим політичним значенням. Значення Копенгагена було тоді надзвичайним, найбільшим з усіх столичних міст нейтральних країн. Швайцарська преса втрачала довіру населення, її використовували як ринок політичної спекуляції, тому й перестали вірити. Стокгольм був надто віддалений від центру Антанти, тому все політичне життя нейтральних країн концентрувалось у Копенгагені, куди з'їхалися визначні постаті з Росії та Польщі. Голова інформаційного відділу французької місії д-р Кушнір у Відні висловив намір послові УНР у Данії перенести у майбутньому до Копенгагена головний відділ інформації. Копенгаген для Антанти був центром боротьби з більшовиками, копенгагенський “Політкон” мав славу одного з найповажніших світових часописів⁶³. У Копенгагені жило 30000 росіян та понад 5000 поляків. Усі вони творили єдину неділиму Росію⁶⁴. Поляки опанували практично всю світову пресу (зокрема французьку), політику й формували неприхильне ставлення до українців⁶⁵. Вони вдавалися до будь-яких способів впливу на публічну думку. Росіяни та поляки, щоб агітувати на свою користь, кинули в Копенгаген мільйони, вороже налаштовуючи до УНР дипломатичний корпус Антанти (навіть американський) у Данії⁶⁶.

Виділені МЗС кошти для місії УНР у Данії не змінили настрою країн Антанти. З цими фондами було неможливо гідно вижити й провадити дипломатичну діяльність у Данії. Курс карбованця та марки дуже знизився. Данська крона у лютому 1919 р. коштувала 2 крб. У час перебування місії УНР у Данії вартість 1 крони у Берліні дорівнювала 2,80 марки. Російські карбованці у королівстві не приймалися, життя було дорожчим від Великобританії, Франції, США, оскільки ці сильніші фінансово держави регулювали ціни (знижуючи їх), утримували високу вартість своїх валют. Члени місії за їм призначені гроші могли частково вижити. Дня 5 березня 1919 р. голова Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Данії пропонував у проєкті штатів закласти для місії вдвічі вище фінансування в данських кронах за курсом удвічі вищим до передвоєнного часу із розрахунку:

⁶¹ ЦДАВО України, ф. 3542, оп. 1, спр. 2, арк. 36–37.

⁶² Там само.

⁶³ Там само, ф. 3542, оп. 1, спр. 2, арк. 1

⁶⁴ Там само, ф. 3542, оп. 1, спр. 1, арк. 8.

⁶⁵ Там само, ф. 3505, оп. 1, спр. 14, арк. 150; ЦДАВО України, ф. 3542, оп. 1, спр. 1, арк. 7.

⁶⁶ Там само, ф. 3542, оп. 1, спр. 2, арк. 1.

1 крб. дорівнював 1 данській кроні. Призначили щомісячні канцелярські видатки (300 крб. = 700 данських крон), виплату на помешкання для місії (2250 крб. = бл. 500 крон). Тих коштів не вистачало на покриття канцелярських витрат й було достатньо для оренди однієї кімнати в готелі, а не на помешкання для місії. Найгіршою була ситуація з видатками на пресу (30000 крб. на чотири місяці), за які для ознайомлення із ситуацією могли купувати всі часописи, але не мали змоги вплинути на пресу (росіяни та поляки віддавали на це десятки мільйонів). Імідж України залежав від затверджених урядом виплат на пресу. Очікувані у пропозиціях посла видатки становили 150000 данських крон на чотири місяці⁶⁷. Голова місії УНР у Данії у проєкті штатів пропонував виплатити йому на чотири місяці 10000 данських крон, а в цілому місії – 411600 данських крон⁶⁸. Дипломат 5 березня 1919 р. просив міністра закордонних справ схвалити його проєкт штатів для дипломатичної місії в Данії й асигнувати кошти місії українському послові в Німеччині⁶⁹. Данська місія отримувала фінансування у фінансового агента в Берліні.

Торговий аташе С. Аківісон та надзвичайний посол УНР у Данії Д. Левицький щиро вірили в майбутнє України. С. Аківісон вважав Україну перлиною з родючими ґрунтами, де могли рости зернові й розвиватись сільське господарство. Він прагнув підняти втричі-вчетверо урожайність ґрунтів, для чого планувалось використовувати суперфосфати з Данії або інших країн. Оцінюючи багатство України, С. Аківісон вважав достатніми тодішні урожаї конюшини, кукурудзи, видобування солі, газу, вугілля, виробництво металу, спирту, дерева, шкіри, чималої кількості інших товарів. Україна мала величезні ліси й копальні, але потребувала палива, були відсутні люди для керівництва працею в лісах й копальнях. Нестача майстрів з обробітку шкір спричинила попит на взуття. Бракувало досвідчених хліборобів для керівництва сільським господарством. Кожен охочий до праці селянин мав власну землю. Аграрна реформа дозволяла збільшити маєтності. За умови наявності інтелігентної робочої сили, добрих сільськогосподарських машин й молотарок, Україна мала стати золотим дном⁷⁰. Завдяки торговому аташе Д. Левицький познайомився з поважними людьми торговельного світу Данії. Зокрема, з державним консультантом Г. Нільзенном, призначеним віце-консулом до України, а також директором азійсько-російського пароплавства⁷¹.

Чимало українців вчилось у сільськогосподарській школі Копенгагена, вважаючи взірцевим сільське господарство Данії, охоче приймаючи данських агрономів. Україна до війни обмінювала в Данії на інші товари насіння

⁶⁷ ЦДАВО України, ф. 3542, оп. 1, спр. 2, арк. 2

⁶⁸ Там само, арк. 4.

⁶⁹ Там само, ф. 3542, оп. 1, спр. 2, арк. 3.

⁷⁰ Там само, ф. 3505, оп. 1, спр. 14, арк. 137–138.

⁷¹ Там само, ф. 3542, оп. 1, спр. 1, арк. 13.

конюшини⁷². Данія спеціалізувалася на виробництві молока та масла, у країні ввели систему карт на ці продукти, завдяки чому збільшили їх експорт⁷³. Данська ініціатива та капітал мали поле праці в Україні. Д. Левицький вбачав важливим завданням працю над співробітництвом між дуже подібними Україною та Данією. 95% українців були хліборобами. Українці прагнули до нейтралітету та миру, спокійної праці⁷⁴. Данці – хліборобський, підприємливий народ. У передвоєнний час чимало російських купців, що виїхали з півночі на південь, торгували в Данії. Тому в Данії цікавилися півднем (зокрема Одесою), історії, національних, політичних, торговельних відносин якого не знали⁷⁵. Данія мала жваві торгові стосунки з Україною, вела інтенсивний товарообмін насінням. В імперський період Україна заборгувала данським зерновим фірмам майже 8 млн. крон. За цей державний борг мав відповідати російський уряд. Уряд УНР за умови стабілізації відносин не відмовлявся від зобов'язань, якби довели, що цей борг він мав сплатити Данії⁷⁶. Данські торгові і промислові кола були надзвичайно зацікавлені у товарообміні з Україною. У Данії сконцентрувалося багато нагромадженого краму, для нас були цінними значною мірою зорієнтовані на експорт великі склади городнього насіння. Чимало краму можна було дістати у кредит. Торговельні відносини між Данією та Україною могли розвинути тільки у випадку, коли б українськими стали вільні порти Чорного моря. Чимало інтелігенції і фахових сил Данії зголосились працювати в Україні⁷⁷. Данія мала значні торгові інтереси щодо України. Можливістю ввозу товарів в Україну (сільськогосподарські машини, молочарські знаряддя, скло) та валютою цікавилось багато данських фірм. Навантажені кораблі були готові кожного дня відплисти до Одеси під американським або англійським прапором. Данці добре розуміли, що Англія та Америка утруднювали ввіз Данією товарів до України⁷⁸. Данські товари вийшли б дешевші від закуплених в Америці. США не брали участі в товарообігу, не довіряли українській валюті й за умови ввозу американських товарів могли спричинити труднощі власним експортерам. Виходом було провадити посередницьку торгівлю. Умовою для товарообігу була потреба наявності відповідних товарів або курсуючої на міжнародній біржі валюти. Нейтральні держави за посередництвом могли отримати із США дешевші товари, ніж за умови їх експорту. Український експорт через занепад господарських відносин зменшився від потреби імпортованого. П'ять років Україна практично нічого не імпортувала. Підвалина добробуту – сільське

⁷² ЦДАВО України, ф. 3505, оп. 1, спр. 14, арк.139.

⁷³ Там само, ф. 3542, оп. 1, спр. 1, арк. 1.

⁷⁴ Там само, ф. 3505, оп. 1, спр. 14, арк. 142.

⁷⁵ Там само, арк. 153.

⁷⁶ Дмитро Левицький, “З дипломатичних споминів,” *Історичний календар-альманах “Червоної калини” на 1939 рік*, Річник XVIII, (1938): 72.

⁷⁷ ЦДАВО України, ф. 3542, оп. 1, спр. 2, арк. 26.

⁷⁸ Там само, ф. 3505, оп. 1, спр. 14, арк. 157.

господарство – залишалось без машин, знарядь, потрібних у надзвичайно великій кількості тканин, скла, паперу, фабричних уряджень, чобіт, насіння. Товарообігом не можна було задовольнити потреб людности, потрібні були великі гроші за кордоном. Необхідно було за всяку ціну піднести і довести до належного стану сільське господарство й промисловість (сотні фабрик) України, задовольнити потреби народу, забезпечити його необхідним крамом⁷⁹. Товарообмін між Україною та Данією був важливий для України⁸⁰.

Посол УНР у Данії, на запрошення директора акційної спілки збіжжевого насіння, відвідав в одному із найбільших міст Данії Оденсе склади збіжжя та двадцять данських сільських господарств (по 6–300 німецьких моргів). Д. Левицький був вражений культурою ведення сільського господарства, його високим розвитком, вважав, що українці на сотню років віддалені від данського добробуту, ладу, організації⁸¹. У Данії була величезна кількість фахово освічених в агрономічній галузі людей⁸². Такі фахівці були потрібні Україні. В Україну планувало в'їхати 20 осіб, серед яких моральний авторитет консерваторів, ректор ветеринарного інституту, професор Еллінгер (Елькінгер), у минулому член “Фолькетінка”, який пішов з політики й присвятив себе науковій, організаційно-кооперативній діяльності⁸³. Сільське господарство та кооперація Данії перебували на найвищому з усіх європейських країн рівні розвитку, тому бажаним було навчання там великої кількості української молоді. Слід було б створити у Копенгагені бурсу та утримувати там студентську молодь⁸⁴.

Великий торговельний інтерес Данії до України підживлювався потребою ринку для вкладення капіталу. Данія під час війни заробила кілька мільярдів крон, які б хотіла відповідно використати, оскільки мала незначні розміри та невелику кількість колоній. Захід для Данії був закритий, тому свої погляди вона звертала на схід. Україна викликала інтерес ще й тому, що на півночі панував більшовизм. Надзвичайний посол УНР у Данії Д. Левицький через складну політичну ситуацію радив поважним данським фірмам утриматись від експорту товарів із Данії до України⁸⁵. Посол вбачав необхідним для України під реальну заставу отримати велику закордонну позичку, оскільки готівки в нейтральній валюті потребували за кордоном. Українська валюта на чужоземних біржах не котирувалась. Австро-німецькі біржі не мали жодного значення для України, бо Антанта не дозволила Німеччині експортувати свої товари. Виходом була

⁷⁹ЦДАВО України, ф. 3505, оп. 1, спр. 14, арк. 157; ЦДАВО України, ф. 3542, оп. 1, спр. 1, арк. 13, 15

⁸⁰ Там само. Ф. 3505. Оп. 1. Спр. 14. Арк. 159.

⁸¹ Дмитро Левицький, “З дипломатичних споминів,” *Історичний календар-альманах “Червоної Калини” на 1939 рік*, Річник XVIII, (1938): 73.

⁸² ЦДАВО України, ф. 3505, оп. 1, спр. 14, арк. 159.

⁸³ Там само, ф. 3542, оп. 1, спр. 1, арк. 17.

⁸⁴ Там само, ф. 3505, оп. 1, спр. 14, арк. 159.

⁸⁵ Там само, ф. 3542, оп. 1, спр. 1, арк. 12; Там само, ф. 3505, оп. 1, спр. 14, арк. 156.

закупівля великої кількості чужоземної валюти. Це підтверджував в аналітичній записці торговий аташе. Привабливими були ціни на німецькі марки, чеські, австрійські крони. Ці гроші обмінювали на валюту Антанти або нейтральну. Акцію рекомендували проводити під керівництвом місій, торгових агентів, обережно шукати в кожній країні великих торгівців, що співробітничали з Німеччиною, Австрією й мали фінансові відносини з Україною. Пропонувалось через них робити грошові перекази. Куплені за кордоном речі коштували дешевше. Рекомендували утриматись від надмірної ощадності⁸⁶. Наявність за межами України чужоземної валюти дозволяла збільшити вартість і вагу в світі українського карбованця. Пропонували й інший спосіб: ввести українську валюту на чужоземну фінансову біржу⁸⁷.

Через розладнаний в УНР транспорт у квітні 1919 р. було неможливо експортувати товари. Данія закупила у США всі товари, які раніше постачались з України. Зменшення загального виробництва в Україні мінімізувало виробництво низки необхідних для експорту товарів, тому попит Данії на асортимент раніше закупаваних товарів міг ускладнити становище. Україна через товарообмін не змогла запровадити на міжнародний ринок власну валюту. Таку ситуацію спричинили економічні й політичні фактори, крім того, це вимагало часу. Д. Левицький у квітні 1919 р. рекомендував визнати українську валюту на міжнародному ринку, заборонити й попередити у спосіб поширення валюти Антанти й нейтральних країн при повній забороні вивозу, ввіз та вивіз з України українських грошей, російських карбованців. Способом зберегти біржовий ринок посол вбачав закордонну валюту: вільно скуповувати на Одеській біржі за вільною ціною якомога більшої кількості валюти нейтральних країн та Антанти. Рекомендувалось збільшити експорт товарів, обмежуючи та нормуючи їх попит всередині країни, встановити суворий контроль за експортом всіх без винятку товарів. Такий шлях замінював конче необхідні Україні за доступною ціною пропозиції товарів зі США (мануфактуру – тканину та крам, білизну, дахове та інші сорти заліза, мішки, сільськогосподарські й промислові машини, скло тощо) іншими країнами (у тому числі Данією), бо велика пропозиція товарів визначала вигідні умови та ціни. Забезпечення валюти УНР – гривні, могло викликати довіру в наших продавців й заспокоювало попит населення на перелічені вище товари⁸⁸. Зростало велике зацікавлення Україною в торговельних колах, які очікували спокою на товарному ринку УНР. Відсутність нейтральної валюти та валюти країн Антанти, на думку посла місії УНР у Данії, могла завадити торгівлі та політичній роботі. Німецька й австрійська валюти стрімко падали. Виникала загроза збуту українських карбованців, перетворення їх на папірці. Німеччина

⁸⁶ ЦДАВО України, ф. 3505, оп. 1, спр. 14, арк. 158; ЦДАВО України, ф. 3542, оп. 1, спр. 1, арк. 16.

⁸⁷ Там само, ф. 3505, оп. 1, спр. 14, арк. 159.

⁸⁸ Там само, ф. 3696, оп. 1, спр. 47, арк. 13, 14.

могла скуповувати їх за низькою ціною. Німецькі марки за неповних два місяці 1919 р. (кінець лютого – середина квітня) впали на 33%. Дорожнеча утруднювала ведення закордонної політики МЗС. Ціни могли занепокоїти народ. Виходом із цієї ситуації була закупівля міністерством фінансів нейтральної валюти. Посол УНР у Данії наполягав на потребі відправити значну суму українських грошей за кордон, щоб закупити та перевести їх у валюту нейтральних держав⁸⁹. Рада Міністрів УНР затвердила на чотири місяці штати данській та англійській місіям, на шість – американській. Англійська та американська місії не доїхали до місця призначення й могли протриматись, витрачаючи на це секретний та пресовий фонд. Місії звертались до міністра закордонних справ з проханням продовжити штати до відкликання, бо подальша політична ситуація не була відома⁹⁰. Тодішні штати місії були малі й неможливі для виживання. Все подорожчало у 2 або й 2,5 рази, збільшилась заробітна платня робітників. Це змушувало збільшити штати.

Дипломатичні місії не могли обмінювати гроші. Це найвигідніше могло б зробити міністерство фінансів. Данська, американська, англійська місії просили їх фінансувати у фунтах стерлінгах, доларах, данських кронах або карбованцях з чітко визначеним курсом на ці валюти. Пропонували утворити в Данії, Голландії, Швеції окремий резервовий фонд для виплат місіям і просили виплачувати кошти у валютах країн, куди призначали послів. Ситуацію ускладнювали невідомі можливості користування німецькою й австрійською валютою (постійно знецінювалась), оскільки її варто було перевести у нейтральні країни⁹¹. Торговий аташе УНР С. Аківісон радив голові Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Данії (квітень 1919 р.) не заставляти державне майно (залізничні шляхи й інші багатства), якого в Україні було вдосталь й на яке претендували чужинці, а звернутись про забезпечення держави закордонною валютою до сина України, мільярдера Карла Ярошинського⁹². Його підтримували необмежений кредит та довіра у країнах Антанти й інших країнах Європи⁹³. К. Ярошинський володів Антопілем, Бабином, Вапняркою, Крижополем, був відомим філантропом та фінансистом. Його статки у березні 1916 р. становили 26,1 млн. крб. К. Ярошинський був власником 53 цукрових заводів, російського торгово-промислового банку. Він до 1917 р. керував величезною діловою імперією із банків, страхових, залізничних компаній, мережею готелів, шахт, сталеварних, нафтопереробних заводів⁹⁴. Окрім того, багато торговельно-промислових

⁸⁹ ЦДАВО України, ф. 3542, оп. 1, спр. 2, арк. 38.

⁹⁰ Протоколи наради співробітників місії УНР в Данії, Англії, Америці, Швеції й Норвегії, ЦДАВО України, ф. 3542, оп. 1, спр. 4, арк. 3.

⁹¹ Ibidem, арк. 3, 4.

⁹² Листування місії з міністерством закордонних справ Данії, ЦДАВО України, ф. 3542, оп. 1, спр. 6, арк. 1

⁹³ ЦДАВО України, ф. 3542, оп. 1, спр. 6, арк. 2

⁹⁴ “Антопіль”, отримано доступ 31 травня 2019, <http://www.sergknot.com/antopol-ukr>.

акціонерних товариств (пароплавних, забезпечень (страхових), транспортних), банків України достатньо забезпечили себе закордонною валютою за межами України. Пропонувалося встановити, де саме й у яких розмірах зберігалась чужоземна валюта, щоб зняти її й придбати через відчуження по вільній для Української Народної Республіки ціні. С. Аківісон просив посла в Данії розглянути пропозиції та надати розпорядження⁹⁵.

Сприятливими для УНР були обізнаність в українських справах й інтерес до них у Данії данських громадян. З початку 1919 навчального року у школах Данії вчили про українців та Україну як окремих народ і окрему країну. У 40 народних університетах Данії читали лекції про Україну. Доказом прихильності данців до УНР був вияв великого інтересу з боку Союзу Скандинавських Жінок, які планували закладати в Україні притулки для дітей-сиріт. Очікували від українського уряду підтримки й забезпечення помешканням для цієї справи. Союз погодився закласти до десяти притулків по 300 дітей кожен. Іншу роботу з виховання й навчання дітей ремесла жінки-лікарі та Союз Скандинавських Жінок брали на себе⁹⁶. Секретар Української Жіночої Ради, дружина члена мирової конференції французька Зархій та дружина посла УНР в Данії Іванна Левицька допомагали Україні за кордоном. І. Левицька організувала в Данії збирання матеріальної допомоги Україні, агітувала жінок країн Антанти визнати Україну як самостійну державу. Державна самостійність України та її розуміння було не лише найвищою метою, а й засобом для порятунку народу. Відозву на підтримку самостійності України підписали Гордило-Гордиловська та Л. Старицька-Черняхівська⁹⁷. Союз Скандинавських Жінок, що встановив по всій Данії представників для збору пожертв й опікувався акцією утворення постійних дитячих притулків в Україні, відгукнувся на заклик. Організація, щоб дістати землі, приміщення для притулків, вела перемовини в Латвії та Україні. Члени союзу вважали, що Україна здобуде бажану самостійність за умови репрезентації її членами Союзу в Лізі Націй⁹⁸.

Напружена політична ситуація зумовила розподіл Європи на переможців та невдоволених політикою Паризької мирної конференції. Обидві сторони шукали союзників у радянському уряді Росії, тому у політичних симпатіях закордонних представництв УНР важливо було зберегти надзвичайну обережність, обмежитись інформаційною роллю й звертати увагу на утвердження повної української самостійності. Посол надзвичайної дипломатичної місії УНР у Данії співробітничав із журналістами, літературними колами, познайомився із впливовими тоді Рімеєстадом і Бенедіксоном, на введення в курс українських справ яких витрачав час та гроші. Вважав за доцільне якнайчастіше скеровувати

⁹⁵ ЦДАВО України, ф. 3542, оп. 1, спр. 6, арк. 2.

⁹⁶ Там само, ф. 3542, оп. 1, спр. 2, арк. 23, 24.

⁹⁷ Передруки статей з різних статей, що торкаються України, ЦДАВО України, ф. 3542, оп. 1, спр. 11, арк. 3.

⁹⁸ ЦДАВО України, ф. 3542, оп. 1, спр. 11, арк. 4.

представників МЗС УНР та інформувати про стан подій і настроїв в Україні, напрямів ведення роботи своїх місій. Пресове бюро у Відні було єдиним вичерпним і систематичним джерелом інформації про ситуацію в Україні для місій. Посол дипломатичної місії наприкінці квітня 1919 р. очікував інструкцій щодо подальшої роботи та фінансування місії УНР⁹⁹. Він налагодив за кордоном приятні стосунки з журналістами, відстежував публікації у пресі й активно друкувався, завдяки чому познайомив закордонні видання з українською ситуацією, підготував матеріали про торгові відносини між Україною та Данією (для двох данських кооперативних журналів). Посол дав інтерв'ю данським часописам “Політікен”, “Національгіденде”, “Дагбляд”, “Нюгедер”, “Фінстер Венстербляд”, “Верденс Ганг”, “Дагенс Нюгедер”¹⁰⁰. Дипломатична місія УНР у Данії одержала на чотири місяці пресовий фонд 30000 крб. (10000 данських крон), чого було недостатньо для купівлі 40 часописів і журналів. Дописувачі англійських та французьких газет протелеграфували вісті дипломатичної місії УНР у Данії у своїх країнах. Інформація про Україну мала успіх у Великій Британії¹⁰¹. Данське телеграфне агенство приймало практично всі телеграми посла, котрі мало не щоденно він отримував від українського Пресового бюро у Відні. Ці телеграми часто вміщувались у всіх данських часописах (понад 350), приймалися і перетелеграфовувались у Велику Британію. Французькі та італійські часописи передруковували деякі телеграми з англійських. У Данії була надзвичайно розвинута преса: на близько три мільйони населення країни виходило 500 періодичних видань. Столичні газети *Politicen*, *Xolionolhisaze*, *Rerlingike Birante*, *Socialtemokrohen* мали вагу та значення світової преси¹⁰².

Місія УНР у Данії потребувала коштів у сумі 30000 крб. (близько 10000 данських крон) на видання данською брошури про Україну та щомісячно близько 10000 крб. (4100 крон) для відправлення телеграм та відомостей віденського “Преседінста”, інших вісток до Великої Британії і США.

Світ звертав велику увагу на інформацію данської преси¹⁰³. Росіяни за три місяці видали три ворожі до України брошури (генерал-губернатора на Волині П. Кутайсова, представника російського посольства Півного, а також Відважного)¹⁰⁴. Д. Левицький вважав, що після визнання УНР Антантою й до часу ретельного визначення наших кордонів, вісті преси мали для України велику вагу. Дипломат систематично привертая увагу українського уряду до інформаційної справи, вважав головним поширити у світі правдиву інформацію про УНР¹⁰⁵. Він переслав українському урядові, виданий данською місією другий

⁹⁹ ЦДАВО України, ф. 3542, оп. 1, спр. 2, арк. 8.

¹⁰⁰ Там само, ф. 3542, оп. 1, спр. 1, арк. 10.

¹⁰¹ Там само, ф. 3505, оп. 1, спр. 14, арк. 154; ЦДАВО України, ф. 3542, оп. 1, спр. 1, арк. 11.

¹⁰² Там само, ф. 3542, оп. 1, спр. 2, арк. 34, 36–37.

¹⁰³ Там само, ф. 3542, оп. 1, спр. 1, арк. 11.

¹⁰⁴ Там само, ф. 3505, оп. 1, спр. 14, арк. 153.

¹⁰⁵ Там само, ф. 3542, оп. 1, спр. 1, арк. 12.

номер бюлетеня, який викликав жвавий інтерес в урядових колах Данії та інших країн Скандинавії. У виданні час від часу просила відводити місце її справам фінська місія¹⁰⁶. Український бюлетень посольства для Великої Британії та США видали у кількості 2500 примірників данською і 1500 примірників англійською мовами. Місії УНР до Великобританії та США допомагали видавати такі бюлетені що десять днів. Вони (чотири на місяць) за курсом обміну послом грошей коштували 240000 крб. (8000 данських крон), та, як врахувати швидке падіння марки, їх вартість зростала до 400000 крб.¹⁰⁷. Бюлетень виходив переважно за гроші місій УНР до США та Великобританії. Посол розумів, що по від'їзді цих місій на місце призначення, не буде фондів, щоб його видавати. Тому просив взяти до уваги актуальну для Великобританії та США потребу закласти на час постою в Данії місій інформаційне бюро для Великої Британії та США у Копенгагені, бо Данія найприхильніше з усіх скандинавських країн ставилась до української місії. Велика Британія та США не хотіли себе обтяжувати справами колишньої Росії до їх вирішення на Паризькій мирній конференції. Д. Левицький за умови виділення коштів МЗС УНР зголошувався взятись облаштувати таке бюро, навіть знайшов для цього в Данії відповідних людей. За орієнтовними підрахунками посла, щоб утримувати інформаційне бюро, було потрібно 20000 данських крон щомісячно. Місія отримала асигнування на два наступних місяці й просила МЗС у майбутньому фінансувати її роботу в данських кронах. Виходом із ситуації могло стати передання для Великої Британії та США місіями УНР, які згідно з наказом голови Директорії УНР С. Петлюри поверталися в Україну, залишків фондів на утримання місії в Данії. Ці суми могли зробити данську місію незалежною від фінансового агента в Берліні Г. Супруна¹⁰⁸. Посол УНР у Данії вважав, що інформаційне бюро могло спричинити завершення державного будівництва УНР та піднести її економічний стан¹⁰⁹.

На нараді співробітників місій УНР в Данії, Великобританії, США, Швеції, Норвегії 1 травня 1919 р. від місії в Данії були присутніми її голова Д. Левицький, радник В. Соловій. Через розбіжність поглядів та інтересів кожної місії вирішено не скеровувати спільного представника від усіх місій, а надано вільний вибір окремого представника згідно з потребами кожної місії. При цьому інші місії могли використовувати ту саму особу як кур'єра. Вирішено до переїзду місій УНР до Великобританії та США утворити в Копенгагені інформаційне бюро для країн Скандинавії, Великобританії, США. Для цього голова місії УНР до Америки готовий був виділити 15000 данських крон, голова місії в Швеції і Норвегії – 1000 данських крон, голова місії в Данії – 1000 данських крон, голова

¹⁰⁶ ЦДАВО України, ф. 3542, оп. 1, спр. 2, арк. 5

¹⁰⁷ Там само, арк. 36–37.

¹⁰⁸ Там само, ф. 3542, оп. 1, спр. 2, арк. 6, 7.

¹⁰⁹ Листування з МЗС УНР про організацію та діяльність місії УНР в Швеції та Норвегії, ЦДАВО України, ф. 3513, оп. 1, спр. 2, арк. 42.

місії до Великобританії до 5 травня 1919 р. про рішення та суму мав намір повідомити¹¹⁰.

Вартість життя в Данії в роки війни зросла утричі, вартість життя при виплаті утримання українськими або російськими грошми зросла у 36 разів. Д. Левицький просив призначати вдвічі вище від довоєнного забезпечення у данській валюті (1 крб. дорівнював 1 данській кроні). Кошти на утримання данського посольства на чотири місяці були цілковито вичерпані, тому посол був змушений відправити радника до Берліна по грошову допомогу ще на чотири місяці. Фінансовий агент Г. Супрун заборонив виплачувати кошти. Д. Левицький звертався до українських урядових структур у Станиславові, Відні, Берліні й просив протелеграфувати до посольства УНР у Берліні про асигнування суми пів мільйона марок¹¹¹. Д. Левицький у березні – квітні 1919 р. пропонував виплатити 49500 грн. (з них його зарплата – 15000 грн.) для утримання місії УНР у Данії. Курс 1 данської крони становив 5 грн.¹¹² Пропонувалось шляхом об'єднання місій у Стокгольмі та Копенгагені в одну скандинавську, зменшити видатки на їх утримання. Кошти об'єднаної місії могли б становити 74000 грн. Місія УНР у Данії ледве змогла б протриматись до кінця липня¹¹³. Невдовзі до Копенгагена мала приїхати постійна польська місія, у Данії тоді перебували постійні фінська, литовська, лєтська місії¹¹⁴.

У політичному огляді Д. Левицький повідомляв про щоденне покращення становища місії УНР у Данії. Ставлення данського уряду до посла та урядовців було, мабуть, найкраще. Данське МЗС спеціально прийняло стверджувальну грамоту та відозву, яку послові УНР у Данії затвердив данський міністр закордонних справ. Данський уряд визнавав усі українські паспорти (дипломатичні, кур'єрські), в усіх справах українських паспортів звертався до місії з запитом про дозвіл на виїзд¹¹⁵. Місія УНР у Данії фактично стала посольством. Через невелику кількість українських громадян у Данії місія рідко зверталась до уряду. Посольства інших держав, що перебували в Данії, ставились до нашої місії прихильно. Окупація Києва військом А. Денікіна змусила данську місію УНР передати МЗС і всім закордонним посольствам ноту-протест проти таких дій. Д. Левицький двічі мав розмови з представництвом Латвії (політик-журналіст Лепа мав велику повагу в Данії та у своїй країні), представником Литви (Савічкесом). Власне посол УНР у Данії з'ясував, що УНР мала привід до занепокоєння, оскільки, попри публікації закордонної преси, було чимало підстав вважати за можливе досягнення згоди під час мирних переговорів прибалтійських країн з більшовиками. Причинами укласти мир з більшовиками

¹¹⁰ ЦДАВО України, ф. 3542, оп. 1, спр. 4, арк. 1.

¹¹¹ Там само, ф. 3542, оп. 1, спр. 2, арк. 39.

¹¹² Там само, арк. 29.

¹¹³ Там само, арк. 31.

¹¹⁴ Там само, арк. 40.

¹¹⁵ Там само, арк. 49.

могли стати: велика економічна руїна, мала допомога Антанти, сильна перевага війська, бажання позбутися великого впливу Великобританії на ці країни, великий страх перед генералом А. Денікіним, “єдиною неділимою Росією”¹¹⁶. Д. Левицький звертав увагу міністра закордонних справ УНР на потребу вислати від українського уряду представника до Естонії, Латвії, Литви¹¹⁷. Хвилювання посла були небезпідставними, оскільки врегулювати прибалтійську закордонну політику з метою забезпечити загрозові для української державності рішення, було надзвичайно важливим для УНР. Це підтвердив такий казус. Генеральний консулят у Латвії повідомив, що до країни на мирову конференцію приїхала делегація з фальшивими візами, нібито виданими дипломатичною місією УНР у Данії. До складу входили С. Мазуренко (голова), Л. Гаузнер (член), Н. Разевська (секретар). Дипломатична місія УНР у Данії віз цим особам не відкривала, через те поінформувала МЗС УНР у Тарнові (25 вересня 1920 р.), повідомила місію в Латвії, щоб вони зробили відповідні заяви перед латвійськими центральними установами¹¹⁸.

З метою визнати українську незалежність французьким урядом Д. Левицький увійшов у відносини з повіреним французького уряду в економічних справах у скандинавських і прибалтійських країнах С. Ферандом, впливовим у фінансових колах директором торгово-фінансового товариства, Генерального французького банку, приятелем високих фінансових кіл¹¹⁹. Почалась тривала співпраця задля того, щоб Франція визнала УНР.

Надзвичайний дипломатичний посол УНР у Данії Д. Левицький 4 серпня 1919 р. звернувся до дипломатичної місії УНР у Німеччині з проханням надати йому 100 примірників дипломатичних паспортів. Торговий агент С. Аквісон залишив у Карлсбаді для посла УНР у Німеччині на 1000 марок чеських крон. За потреби Д. Левицький міг перерахувати ці кошти послові¹²⁰. Місія УНР у Данії справляла за паспорти мито в обсязі: 42 данські крони за новий паспорт, 6 крон – віза до Європи, 12 крон – в Америку, продовження дії паспорта – 1 крона на один місяць. Незабезпеченим знизили вартість послуги на 50%¹²¹.

Протягом восьми місяців перебував на посаді радника місії УНР у Данії В. Соловій. Він високо цінував людські якості Д. Левицького, вважаючи його рідкісною людиною та своїм приятелем. В. Соловій був надзвичайно вдячний за спільну працю з Д. Левицьким, величезний досвід, здобутий на посаді

¹¹⁶ ЦДАВО України, ф. 3542, оп. 1, спр. 2, арк. 51, 52.

¹¹⁷ Там само, арк. 53.

¹¹⁸ Листування з дипломатичною місією УНР в Данії про поточну роботу місії, ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 2, спр. 358, арк. 17.

¹¹⁹ ЦДАВО України, ф. 3542, оп. 1, спр. 2, арк. 54–55.

¹²⁰ Переписка міністра закордонних справ УНР з послом в Данії Дмитром Левицьким, ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 1, спр. 174, арк. 1.

¹²¹ Листування з дипломатичною місією в Данії, Швеції, Норвегії, ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 2, спр. 373, арк. 24.

радника¹²². Власне посол УНР у Данії стверджував, що радник В. Соловій виконував свої обов'язки без формального затвердження урядом, звільнився за власним бажанням через суворий данський клімат, якого не могли витримати ні він, ні його дружина¹²³. В. Соловій дізнався, що він переведений з Копенгагена до Берліна й придільений як аташе посольства УНР у Німеччині (наказ від 2 вересня, доповнений 20 вересня). Оскільки такі призначення ні з ким не були погоджені, він відмовився, визнаючи, що за бажанням міг залишатись радником у Данії¹²⁴. Це призвело до прикрого становища, оскільки повернення до Галичини загрожувало б йому арештом, він змушений був залишатись без коштів та праці виживати у Відні. В. Соловій вважав надзвичайно потрібною для України дипломатичну діяльність за кордоном, яку мала провадити для великої користі справи невелика кількість місій¹²⁵. Наголошував на трагічності, а не критичності українського становища наприкінці листопада 1919 р., вважаючи сумним факт, що “не побиті ворогом українці, нездатні до самостійного державного життя”. Відповідальність за таку ситуацію покладав на політику Є. Петрушевича та командування С. Петлюри, які нібито пропустили важливі для українців моменти¹²⁶.

Місія УНР у Данії змінила й інших своїх урядовців. Приступив до виконання обов'язків секретаря, переведений 15 вересня 1919 р. з швейцарської місії (м. Берн), національно свідомий, зі знанням справи й мови Олександр Гладишовський¹²⁷. З місії за власним бажанням пішов її аташе В. Паньків, разом із ним звільнили М. Донцову, з якою той не зміг працювати (від 15 жовтня 1919 р.). Радник місії УНР у США Максим Гехтер (шість місяців провадив пресовий відділ місії в Данії, своїм умінням, талантом, працьовитістю спричинився до поширення у Скандинавії знань про Україну)¹²⁸, в минулому співробітник “Нової Ради”, через непорозуміння залишився в Копенгагені й від 14 жовтня 1919 р. був прийнятий до інформаційного бюро. У місії УНР у Данії бракувало урядовців¹²⁹. Директорія затримала кредитування місій, резолюція МЗС від 15 листопада 1919 р. обмежила становище членів місії УНР у Данії¹³⁰. Праця у місії була виснажлива: в умовах суворого клімату, досить низького фінансування або за його повної відсутності потрібно було відстоювати інтереси України.

Великобританію надзвичайно занепокоїв агресивний наступ більшовиків на УНР у січні 1920 р. Британський уряд побачив в Україні з-поміж окраїнних

¹²² Листи до голови місії від В. Литинського та інших, ЦДАВО України, ф. 3542, оп. 1, спр. 8, арк. 13 зв., 11.

¹²³ ЦДАВО України, ф. 3542, оп. 1, спр. 2, арк. 59–60.

¹²⁴ Там само, ф. 3542, оп. 1, спр. 8, арк. 10 зв., 13.

¹²⁵ Там само, арк. 11 зв.

¹²⁶ Там само, ф. 3542, оп. 1, спр. 8, арк. 15 зв.

¹²⁷ Там само, ф. 3542, оп. 1, спр. 2, арк. 31–32.

¹²⁸ Там само, ф. 3696, оп. 2, спр. 358, арк. 3.

¹²⁹ Там само, ф. 3542, оп. 1, спр. 2, арк. 61, 62.

¹³⁰ Там само, ф. 3542, оп. 1, спр. 1, арк. 22.

держав колишньої Росії єдину опору, яка б обмежувала більшовиків колючим дротом. Ллойд Джордж переконав Францію, яка найворожіше ставилась до прагнень повної самостійности окраїнних держав, що єдиний вихід звузити більшовизм – визнати окраїнні держави й допомогти їм. Держави Антанти погоджувались на боротьбу з більшовиками, щоб забезпечити себе валом від більшовизму, покластись на окраїнні держави й вичікувати. Цю лінію політики репрезентувала Франція, англійський міністр оборони В. Черчіль, реакціонери. Вони хотіли визнати окраїнні держави, надати їм воєнну допомогу, залучити до боротьби з більшовиками. Таку позицію підтримала конференція в Копенгагені. Д. Левицький вказував на можливість вести подвійну лінію політики й втілити заходи для мирного вирішення справи¹³¹. Антанта перебувала під впливом російської та польської пропаганди, яка за кордоном репрезентувала українців нездатними до державного життя більшовиками або германофілами. Посол УНР у Данії Д. Левицький намагався спростувати такі настрої, притягнув до себе симпатії закордонної демократії, яка багато писала про українців, вважаючи визнання України майже дозрілим в урядових колах держав Антанти. Українським закордонним місіям для того потрібно було найбільше докласти праці. Підготовчий 1919 рік у дипломатичній боротьбі для України передбачав напруження всіх сил наступного року. Практично всі закордонні українські місії від 15 січня 1920 р. залишились без усяких засобів до ведення своєї праці. Зупинка діяльності місій надзвичайно шкодила українській справі. Чекали на рішення уряду, щоб місії знали, як поводитися далі.

Наказом Директорії УНР від 16 березня 1920 р. надзвичайні дипломатичні місії УНР у Данії і Швеції від 10 березня 1920 р. об'єднали у спільну Надзвичайну дипломатичну місію УНР у Скандинавських країнах з поширенням її діяльності на Данію, Швецію, Норвегію з їх колоніями. Кошти обох місій передали місії УНР у Скандинавії. Голову місії УНР у Скандинавії Д. Левицького¹³² уповноважили прийняти всі справи і кошти об'єднаних місій. Усіх, хто входив до Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Швеції, 10 березня 1920 р. відрядили в розпорядження МЗС¹³³. Отримавши наказ, Д. Левицький звернувся до шведського посла в Копенгагені, подав йому свою вірчу грамоту, просив повідомити про це шведський уряд. Шведський посол прийняв Д. Левицького надзвичайно прихильно, запевнив про готовість шведського уряду прийняти його, як голову надзвичайної дипломатичної місії у Стокгольмі. Через відсутність кредитів для місії Д. Левицький був змушений виїхати до Берліна (мав намір виїхати до Стокгольма після 1 квітня), отримати від міністра фінансів кредити, але фінансування для місії не було. Посол відчував відповідальність за членів місії. Місія УНР у Данії перебувала у скрутному становищі без фінансової підтримки й мала зліквідувати свої зобов'язання та виїхати з Данії. Осередком

¹³¹ ЦДАВО України, ф. 3542, оп. 1, спр. 1, арк. 19, 20, 21.

¹³² Там само, арк. 22, 23.

¹³³ Там само, ф. 3542, оп. 1, спр. 5, арк. 58.

усіх відносин між радянською Росією та Західною Європою був Копенгаген. Існування хоча б однієї на Скандинавію місії було конче потрібним¹³⁴. Справа утворення єдиної місії для скандинавських країн так і не завершилась. Відтак голову місії УНР у Данії 15 квітня 1920 р. повідомили про те, що залишають у її складі лише його та секретаря. Усі кредити місії УНР у Данії склали 5500 данських крон. Кредитування спільної Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Скандинавських країнах становило 74000 грн. (5 грн. дорівнювало 1 шведській кроні), або щомісячно – 14800 шведських крон. Д. Левицький через брак фондів та незнання фінансового стану не міг перебрати керівництво, про що 26 квітня 1920 р. повідомив міністра фінансів УНР Б. Мартоса¹³⁵. Того ж дня посол запитував тодішнього члена Директорії УНР у Відні А. Макаренка про можливість надати Надзвичайній дипломатичній місії УНР у Данії одноразову допомогу, щоб провадити дипломатичну і пресову діяльність¹³⁶. Данській місії 14 червня 1920 р. призначили 29250 данських крон (1 данська крона коштувала 30 австрійських крон) на період від 15 лютого до 1 серпня 1920 р.¹³⁷. Кошти наказали виплатити в австрійських кронах або доларах (500 тис. взяли у Сербиненка, решту – із Віденського посольства). Місія УНР у Данії була забезпечена фінансово гірше, ніж інші місії (виділяли більший фонд на пресу), проте інформаційно зробила більше від добре оплачуваних місій. Кредит місії УНР у Данії становив 20000 данських крон (щомісячно 5500 данських крон). Штати місії 1 червня 1920 р. скоротили щомісячно на 5000 данських крон. Скандинавські країни та Голландія були найдорожчими з усіх країн Європи, жоден голова місії не мав такого малого утримання¹³⁸. При тому, 1 грн. дорівнювала 1 данській кроні, у той час як 1 швейцарський франк коштував 5 грн. Життя у Швейцарії було вдвічі дешевшим, ніж у Данії. Голова місії УНР у Скандинавських країнах був менше матеріально забезпеченим, ніж радник або секретар швейцарської місії. У гіршому становищі перебували урядовці місії. Те саме у співвідношенні фінансових повноважень до українських місій у Великобританії, Італії, Чехії¹³⁹.

Розпорядженням Директорії УНР від 16 березня 1920 р., попри небажання міністерства торгівлі та промисловости (наказ надійшов лише 3 серпня 1920 р.), звільнено з посади торгового аташе С. Аківісона, його дипломатичний паспорт переслали МЗС¹⁴⁰. МЗС УНР своїм наказом від 1 червня 1920 р. вимагало відрядити у своє розпорядження секретаря місії УНР у Данії О. Гладишовського. Проте він був єдиним українським урядовцем в місії, тому голова залишив його на посаді до часу реорганізації закордонних місій¹⁴¹. У місії УНР у Данії на

¹³⁴ ЦДАВО України, ф. 3542, оп. 1, спр. 1, арк. 23, 24

¹³⁵ Там само, ф. 3542, оп. 1, спр. 5, арк. 34.

¹³⁶ Там само, ф. 3542, оп. 1, спр. 1, арк. 24.

¹³⁷ Там само, ф. 3542, оп. 1, спр. 5, арк. 45.

¹³⁸ Там само, ф. 3542, оп. 1, спр. 2, арк. 27.

¹³⁹ Там само, арк. 29, 28.

¹⁴⁰ Там само, ф. 3696, оп. 2, спр. 358, арк. 16, 22.

¹⁴¹ Там само, арк. 5.

29 червня 1920 р. працювали лише голова та секретар¹⁴². 26 червня 1920 р. Д. Левицький висловив правдиву пошану і підпорядкування новим наказам міністра закордонних справ УНР А. Ніковського¹⁴³. Утримання місії УНР у Данії та оплата праці її урядовцям у червні 1920 р. припинились. Голова місії постійно їздив за грішми, секретареві доводилося виконувати всю роботу. Утруднювала працю відсутність данського перекладача. Секретар трохи навчився читати газети, та перекласти комунікат був неспроможним. Віденське прес-бюро бойкотувало. Найкраще поставлена інформаційна діяльність, що залишалась чи не єдиним завданням місії УНР у Данії, завмерла. Секретар місії О. Гладишовський витратив усі свої заощадження й міг протриматись лише до 25 жовтня 1920 р. Він вважав, що за відсутності офіційної інформації про ліквідацію місії УНР у Данії залишиться лише Д. Левицький. О. Гладишовський підучився за два роки перебування на закордонній службі консульського справочинства, переклав українською статут Сербського МЗС, бажав далі розвивати в МЗС цей напрям. Сподівався на посаду та просив про протекцію¹⁴⁴.

Посол УНР Д. Левицький повідомив члена Директорії А. Макаренка (27 квітня 1920 р.), МЗС УНР у Відні, міністра військових справ УНР (31 липня 1920 р.) про те, що авіатор-новатор, спеціаліст зі шведського вишколу козаків, швед за походженням граф Д. Дуґляс-Гамільтон, який у роки Першої світової війни служив у Генеральному штабі Франції, хотів би служити в українській армії¹⁴⁵. Міністерство військових справ УНР відкинуло таку пропозицію (після отримання атестата графа у листопаді 1920 р. визнало його прибуття небажаним)¹⁴⁶, на підставі чого МЗС УНР не прийняло графа на службу¹⁴⁷. Можливо, за умов збереження української державности, граф міг сприяти розвитку української авіації та Армії УНР. Та уряд УНР не мав уже контролю над більшістю українських земель.

Відтак 6 липня 1920 р. МЗС УНР з Кам'янця-Подільського інформувало Д. Левицького про спроби порозумітися з українським військовим командуванням, щоб досягти бажаної згоди з головнокомандувачем колишньої добровольчої армії генералом П. Врангелем визнати незалежність УНР від Росії. Уряд УНР вважав таке порозуміння можливим, та військове командування скептично поставилось до широти намірів генерала. Міністр закордонних справ А. Ніковський просив голову надзвичайної дипломатичної місії у Данії всі пропозиції чужих представників уважно вислуховувати, не давати обіцянок, не відкривати перспектив до вирішення проблем урядом УНР. Про всі розмови у

¹⁴² ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 2, спр. 358, арк. 3.

¹⁴³ Там само, арк. 2.

¹⁴⁴ Там само, арк. 11.

¹⁴⁵ Копії і чернетки нот уряду УНР, надісланих головою місії урядам Франції, США, ЦДАВО України, ф. 3543, оп. 1, спр. 3, арк. 1.

¹⁴⁶ ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 2, спр. 358, арк. 32.

¹⁴⁷ Там само, арк. 7

зазначеній справі разом з критичною оцінкою характеру отриманих у цій справі пропозицій уповноважили повідомляти¹⁴⁸.

Начальник головного управління Генерального штабу переслав листування у справі українських полонених у Данії до Міністерства закордонних справ (7 жовтня 1920 р.), чекаючи розпорядження, оскільки санітарна місія у справах військовополонених перебувала у стадії розформування, у Данії було відсутнє військове представництво. Питання могла вирішити лише дипломатична місія¹⁴⁹. З огляду на це виникала потреба у її діяльності.

Місія УНР у Данії 17 серпня 1920 р. повідомила МЗС про вислану до американського посла в Копенгагені ноту (як відповідь на заяву американського уряду у справі майбутнього політичного устрою Росії) про те, що силою анексовані до Росії народи мають право на самовизначення. Після подань данських газет уряд США видав послам за кордоном відповідні інструкції. Позиція Президента США В. Вільсона щодо української незалежності суперечила проголошеним ним самим засадам і правам кожного народу на самовизначення. Українському народові, зокрема, відмовлено в праві на державну самостійність, а Президент США погодився на насильницьку анексію українських земель. У ноті увагу американського посла звернули на те, що український народ, попри тривалість та жертви, буде вести боротьбу за незалежність до повної перемоги. Поневолення українського народу на сході Європи не принесе спокою і спричинить сплеск подальших заворушень та воєн¹⁵⁰.

Дня 28–30 серпня 1920 р. у Копенгагені відбулася нарада міністрів трьох Скандинавських держав¹⁵¹. Оголошений офіційний комунікат цієї наради змусив думати, що буде розглядатися ставлення до Росії країн, що постали на теренах колишньої Російської імперії. Лист міністрові закордонних справ Данії Г. Скавеніусові (28 серпня 1920 р.) та Меморандум з офіційним поглядом уряду УНР на майбутні переговори Західної Європи з Росією передано, щоб ознайомити з ним конференцію послів¹⁵². МЗС УНР отримало копії меморандуму (2 вересня 1920 р.), які передала місія конференції скандинавських прем'єрів та міністрів закордонних справ. Обговорювалися торговельні взаємини з Росією, міжнародна ситуація, питання дипломатичних взаємин, міжнародної повітряної комунікації, ймовірно, справа УНР. Міністерство цікавилось ставленням закордонних урядів до справи української державности, припускаючи його висвітлення у данській пресі. Внести офіційну ноту та зробити кроки для поінформування скандинавських урядів про справи УНР покладались на посла УНР в Данії. Міністерство просило повідомити про хід нарад, редакції та пресовий матеріал скандинавської конференції¹⁵³.

¹⁴⁸ ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 2, спр. 358, арк. 1.

¹⁴⁹ Там само, ф. 3696, оп. 2, спр. 373, арк. 8.

¹⁵⁰ Там само, ф. 3696, оп. 2, спр. 358, арк. 9–10.

¹⁵¹ Там само, арк. 13.

¹⁵² Там само, арк. 8.

¹⁵³ Там само, арк. 24–24 зв.

У період діяльності Надзвичайної дипломатичної Місії УНР у Данії в країні не було інших спеціальних місій, комісій, делегацій, агентур, жодна спеціальна місія не приїздила для переговорів з данським урядом¹⁵⁴. Місія УНР у Данії двічі на місяць пересилала усі доповіді міністерства через мандрівників, оскільки кур'єрської служби між місією УНР у Данії та посольством УНР у Німеччині не існувало, тому не могло йтися про якусь періодичність¹⁵⁵. У королівстві не було українських художників та студентів, тому за час перебування місії УНР у Данії не виплачували стипендій та субсидій. З такими проханнями до місії ніхто не звертався¹⁵⁶. Місія УНР у Данії 14 вересня 1920 р. відмовилась закупити данські підручники з церковного законодавства, оскільки не було перекладача з данської¹⁵⁷.

Відтак 6 листопада 1920 р. МЗС УНР з Тарнова переслало на розгляд та вирішення голові Раді Міністрів УНР А. Лівичькому копії витягу з документа української дипломатичної місії УНР у Данії у справі допомоги голодуючим дітям в Україні. Місії доручили підтримати Комітет Українських Жінок у Данії й дозволили брати участь у переговорах з Комітетом Скандинавських Жінок¹⁵⁸. Комітет Українських Жінок у Данії проводив акцію допомоги голодуючим дітям. МЗС запрошувало до Тарнова делегацію комітету з двох–трьох осіб¹⁵⁹. Міністр фінансів УНР Х. Барановський вирішив фінансово підтримати комітет¹⁶⁰. Уряд та Армія УНР полишили українську територію. Це не дало змоги Союзові Скандинавських Жінок закласти в Україні дитячі притулки. МЗС просило добродійні данські товариства у найвідповідніший спосіб вжити заходів для отримання допомоги біженцям (у т. ч. дітям та жінкам). МЗС УНР підготувало п'ятикілограмові пакети для біженців й мало їх розіслати за адресами комітету з питань біженців. МЗС просило голову дипломатичної місії у справі допомогової акції данського уряду для знищених війною країн скласти відповідний меморандум і передати його від імени уряду УНР Шредерові¹⁶¹.

Надзвичайна дипломатична місія УНР у Данії з Копенгагена 10 листопада 1920 р. пропонувала МЗС УНР передати до Ліги Націй підготований французькою мовою меморіал від Данії, Швеції, Норвегії. Мало вирішуватись прийняття України до Ліги Націй. Особисте подання такого меморіалу мало б успіх у вирішенні справ у Женеві. МЗС вжило заходів й меморіал передали через місію УНР в Лондоні, яка представляла УНР у Лізі Націй (О. Шульгін)¹⁶². МЗС вважало за

¹⁵⁴ ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 2, спр. 358, арк. 15–16.

¹⁵⁵ Там само, арк. 19.

¹⁵⁶ Там само, арк. 21.

¹⁵⁷ Там само, арк. 20.

¹⁵⁸ Там само, арк. 26.

¹⁵⁹ Там само, арк. 29 зв.

¹⁶⁰ Там само, арк. 34.

¹⁶¹ Там само, арк. 42–42 зв.

¹⁶² Там само, арк. 33.

доцільне вести підготовчу працю, щоб вирішувати українське питання на засіданнях Ліги Націй через вручення меморандуму або особисту інтервенцію делегатів скандинавських держав. Копію ноти до скандинавських держав міністерство отримало і погоджувалось із наведеною у ній історичною схемою та економічними мотивуваннями. Дня 15 грудня 1920 р. МЗС просило у листуванні, якому не надали характеру таємности, не підкреслювати правдиві моменти минулого ставлення інших держав до України, які могли б викликати у політичних колах небажаний для української справи ефект. Данські делегати до Ліги Націй під час голосування за прийняття до Ліги Націй поодиноких держав, мали орієнтуватися на Францію (настанова від 15 листопада 1920 р.). МЗС просило дипломатичну місію УНР у Данії розвинути цю думку, загальні міркування переслати негайно міністерству¹⁶³.

Дня 30 жовтня 1920 р. Д. Левицький переконував міністра у потребі створити дипломатичні місії УНР у кожній країні, у тому числі й у Данії, адже вони виконували функції суверенної Української держави й сприяли визнанню УНР. Скасування представництв у менших країнах тимчасове, на його думку, дозволяло довше існувати політичним представництвам у стратегічно важливих країнах¹⁶⁴. Після скасування місії УНР у Данії Д. Левицький хотів піти на службу до уряду УНР, хоча як адвокат, що мав свого часу велику практику, матеріально б почувався ліпше в Галичині, ніж на урядовому становищі в Україні. Посол визнавав, що не мав відповідного вишколу та здібностей, не був достатньо активним для представництва УНР за кордоном¹⁶⁵. Проте ініціативи та справи дипломата УНР Д. Левицького показали його з найкращого боку в міжнародному просторі. МЗС УНР 19 листопада 1920 р. погодилось на пропозицію голови надзвичайної дипломатичної місії УНР у Данії Д. Левицького (від 30 жовтня 1920 р.) призначити почесним консулом УНР у Данії Гаральда Сімонсена. Важкий фінансовий стан змусив МЗС відкликати й ліквідувати місію УНР у Данії. Ймовірне встановлення почесного консульства УНР надало МЗС можливість, завдяки діяльності місії, зберегти добрі стосунки, які постали між українським та данським урядами. Д. Левицького просили повідомити, як до цього поставиться данське МЗС. МЗС УНР було впевнене, що Г. Сімонсен як консул УНР не шукав би жодного зобов'язуючого український уряд торговельного або фінансового інтересу, бо це б підірвало його авторитет. Почесному консулові відповідно до консульського статуту надавались всі права та обов'язки штатних консулів. Нагляд та контроль за діяльністю почесного консула, ймовірно, покладався на посольство УНР в Берліні. МЗС сподівалось, що почесний консул, як багата людина із потужними зв'язками в урядових громадських колах, буде вести пропаганду на користь УНР, давати цінні фінансові й торгові відомості,

¹⁶³ ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 2, спр. 358, арк. 40–40 зв.

¹⁶⁴ Там само, арк. 27.

¹⁶⁵ Там само, арк. 28.

проводити переговори, надавати реальну допомогу у вигляді фінансових позик на корисних для України умовах. Урядовця для консульства, певного за національними та політичними поглядами, мав підібрати МЗС¹⁶⁶. Д. Левицький, уже як виконувач обов'язків голови місії УНР в Данії, у грудні 1919 р. мав особисту зустріч з Г. Сімонсеном. 13 грудня 1919 р. Г. Сімонсен письмово надав згоду стати почесним консулом та утримувати своїм коштом одного урядовця-українця. Натомість визначив умову: уряд УНР мав вести через нього усі торгові справи, з яких консул міг вільно брати відповідну провізію, а також за сприятливих до того обставин хотів гарантовано отримати посаду генерального консула з правом призначати потрібних віце-консулів і консулярних агентів. Наказ про призначення Г. Сімонсена почесним консулом перебував на розгляді в МЗС УНР. Відповідно до законодавства УНР права й обов'язки почесного консула унормовано в законах та розпорядженнях, про що поінформували Г. Сімонсена, але остаточної його відповіді вже не отримали. Проблема передачі консульського відділу в Данії, як і ліквідація посольства, залишились невирішеними¹⁶⁷.

Важке фінансове становище уряду УНР змусило його ліквідувати дипломатичне представництво УНР в Данії. МЗС УНР 26 грудня 1920 р. відзначило здобутки, досягнуті завдяки невтомній праці та знанню справи й дипломатичному хистові голови Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Данії Д. Левицького. Він виборов поважне її становище та здобувся на багаті результати, правдиво освідомлюючи і популяризуючи ідеї української державности в Данії. МЗС УНР дякувало за вмільо вирішену справу закладання дитячих притулків в Україні Союзові Скандинавських Жінок та допомогову акцію тисячам українських біженців, які через військові події були позбавлені засобів до існування й змушені шукати захисту на теренах Польщі. Висловлювалася надія на згоду Д. Левицького у разі зміни становища, налагодження фінансового стану УНР повернутися до керівництва закордонною політикою і до подальшої офіційної співпраці над державним будівництвом¹⁶⁸.

Міністерство закордонних справ УНР 20 січня 1921 р. переконувало Д. Левицького у важливості для уряду справи утримувати і поглиблювати дипломатичні відносини з Данією, але через важкі фінансові обставини місію ліквідували, сподіваючись після санації фінансів відновити й продовжити працю на данському терені. Латвійський уряд в умовах тиску з боку радянської Росії не погодився забезпечувати права й інтереси українських громадян у Данії латвійським генеральним консульством. Уряд УНР доручив передати ці обов'язки посольству УНР у Берліні¹⁶⁹. У січні 1921 р. Д. Левицький, не наважившись подати офіційної заяви про скасування місії у Данії, передав консульський відділ дипломатичної місії в Данії посольству УНР у Берліні.

¹⁶⁶ ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 2, спр. 358, арк. 35 -35 зв.

¹⁶⁷ Там само, ф. 3513, оп. 1, спр. 2, арк. 64-64 зв.

¹⁶⁸ Там само, ф. 3696, оп. 2, спр. 358, арк. 43-43 зв.

¹⁶⁹ Там само, спр. 373, арк. 14 зв.

Ставлення до України офіційних кіл нейтральних країн та Антанти за останній рік погіршилось, тому щораз більше починали зважати на радянський уряд. Права державного характеру в тих країнах терпимо забезпечувались. Д. Левицький звертав увагу на ймовірні труднощі у діяльності скасованих місій, доки український уряд не відновить контролю над більшою частиною української території. Ця причина спонукала дипломата приховати від данського уряду факт скасування місії УНР у цій державі. Він повідомив, що через виїзд на деякий час зроблено вимушену перерву в діяльності. Д. Левицький від дня виїзду із Данії не вважав себе головою місії й (окрім визнаних за ним 17 листопада 1920 р. МЗС УНР 18250 данських крон) на заробітну платню не претендував. Для данського уряду погодився тимчасово фігурувати як голова місії у відпустці. Дипломат, незалежно від перебування, і надалі, по змозі, вів роботу в данський пресі і серед данського громадянства, переважно в допомогівій акції. Всіх касових книг та звітів Д. Левицький вирішив не здавати без попередньої ревізії й отримання посвідки. Рахунки посольства за один–три дні могла перевірити одна людина. Просив міністерство у Відні призначити ревізорів й видати йому посвідку, оскільки за кордоном була відсутня контрольна комісія, щоб законно перевести ревізію. Д. Левицький погоджувався відзвітувати в Тарнові, куди йому дозволяла приїхати дипломатична віза. Посол дякував міністрові за визнання потреби його праці й готовий був послужити у міру своїх скромних сил у будівництві Української Держави¹⁷⁰. Консульські справи представництва УНР у Данії разом з агендами від 3 лютого 1921 р. передали посольству УНР у Німеччині. Голова дипломатичної місії УНР у Данії доктор Д. Левицький вважався тимчасово у безоплатній відпустці¹⁷¹. Відтак 9 лютого 1921 р. відбулась офіційна передача консульського відділу дипломатичної місії УНР у Данії посольству УНР у Німеччині. Д. Левицький передав до Німеччини головну паспортну книгу, нотаріальну книгу, книгу паспортних віз, паспортний архів, нотаріальний архів, 6 печаток консульського відділу¹⁷². Почесного консула УНР у Данії призначили лише в 1922 р., ним став В. Крістенсен.

За допомогу та внесок у державні справи, Д. Левицькому, котрий за два роки по завершенні дипломатичної діяльності повернувся до адвокатської практики у Львові, дякував відомий український монархіст В. Липинський. Він стверджував у листі від 31 жовтня 1923 р., що, аби у нас була сильна орієнтація матеріально сильних і незалежних людей (хліборобів, промисловців, адвокатів, лікарів, інженерів), то на власну силу такої організації могли б орієнтуватись українські політики й почати творити для неї одну, чітку і визнану національно-державницьку ідеологію¹⁷³.

¹⁷⁰ ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 2, спр. 373, арк. 19, 19 зв., 20.

¹⁷¹ Там само, арк. 16.

¹⁷² Там само, арк. 24.

¹⁷³ Там само, ф. 3542, оп. 1, спр. 8, арк. 5 зв.

Дипломатична місія УНР у Данії відіграла дуже важливу роль на міжнародній арені у справі збереження й визнання української державності. Політична роль Данії у світових процесах того часу була неоціненна. Мала й нейтральна країна за часів Першої світової війни стала ареною боротьби різних світових течій за вплив на інформаційну політику, геополітичний статус, створення відповідного іміджу переможеним та переможцям. Данія не керувала світом, та світ боровся за інформаційні, економічні, політичні впливи на неї. Чесна численна політична преса Данії швидко завоювала світовий інформаційний простір. Голова надзвичайної місії УНР у Данії Д. Левицький був першим і єдиним українським дипломатичним представником періоду українських національно-визвольних змагань у цій країні. Він гідно впорався з покладеним на нього обов'язком та зумів завоювати й підкорити Данію, її дипломатичні, політичні й економічні кола. У цьому йому допомогла дипломатична команда, яка часто, як і він, на власні заощадження боролася за долю й роль України у світі. Д. Левицький завдяки мудрій інформаційній діяльності виборов місце України у світовому інформаційному просторі й створив їй гідне реноме, постійно інформуючи данців та світ про культуру, політичні й економічні справи УНР. За умов перебування у визначених країнах усіх призначених місій й посольств УНР й підтримки вектора діяльності Д. Левицького Україна зберегла б власну державність. Дипломатична місія УНР у Данії зуміла зробити все залежне, щоб налагодити економічне співробітництво між обома країнами, та, на жаль, її робота в цьому напрямі залишилась лише економічним вектором та пріоритетами діяльності, оскільки в 1919–1920 рр. не було сприятливої суспільно-політичної ситуації в УНР, аби втілити домовленості у практичну площину. У політичному контексті місія УНР у Данії виконала неоціненну роль, щоб піднести питання соборності й незалежності УНР на важливих економічних, політичних, безпекових форумах, вплинути на створення Ліги Націй й членство в її складі УНР та на визнання України світовими лідерами. Завдяки своїм особистим якостям, Д. Левицький зумів пробудити український інтерес у данських письменників та мистецтвознавців, отримати дозвіл в'їзду до Данії й право фактичної праці, завоював прихильне ставлення данської дипломатії та уряду, й, перебуваючи в Данії, фактично на напівлегальному статусі (незважаючи на велику кількість місій УНР, які вичікували в Копенгагені право в'їзду до країн призначення), зміг вести бурхливу проукраїнську діяльність. Величезна й, безсумнівно, потрібна праця Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Данії, була внеском у те, щоб Українську Народну Республіку визнав світ.

INTERNATIONAL ECONOMIC AND POLITICAL COOPERATION BETWEEN THE UKRAINIAN PEOPLE'S REPUBLIC AND THE KINGDOM OF DENMARK (1919–1921)

Olga MALIUTA

O. Bogomolet's National Medical University,
Department of Ukrainian Studies,
prospectus Peremogi, 34, Kyiv, 03170, Ukraine
e-mail: maliutaov@gmail.com

Denmark had enormous economic and trade interests in the Ukrainian people's republic. Danish steamships with goods that Ukrainian needed, were ready to go to the Ukrainian People's Republic under the banners of England and America. Denmark needed products from Ukraine. Danish traders and farmers expected a political stabilization of the situation in Ukraine. The Ukrainian People's Republic needed Danish goods, supported the farmers and intended to study their farmers in Denmark.

The author came to the conclusion that the achievements of the Mission of the Ukrainian People's Republic in Denmark were the most productive in matters of information policy and the recognition of Ukraine as an independent state. Ukraine was an important partner of Denmark's cooperation.

The main idea of the article is that the adjust of economic, political, informational cooperation between the Ukrainian People's Republic and Denmark contributed to the recognition of Ukraine's independence, but in the struggle for their own statehood they became the priority of their activities in the future independent Ukrainian state.

Keywords: International economic cooperation, the Kingdom of Denmark, the Ukrainian People's Republic, recognition, Ukrainian statehood.

REFERENCES

- Akty dyplomatychnykh posolstv ta misii ZOUNR za kordonom, Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine (dali – TsDAVO Ukrainy), f. 3505, op. 1, p. 14, 321 s. (in Ukrainian).
- “Antopil”, otrymano dostup 31 travnia 2019, <http://www.sergrkot.com/antopol-ukr>. (in Ukrainian).
- Biuletni Ukrainiskoho presovoho biuro v Kopenhaheni 1919 – 1920 rr., TsDAVO Ukrainy, f. 3542, op. 1, p. 10, 93 s. (in Ukrainian).
- Dmytro Levytskyi, “Z dyplomatychnykh spomyniv,” *Istorychnyi kaliendar-almanakh “Chervonoï Kalyny” na 1939 rik, Richnyk XVIII, (1938): 70 – 78.* (in Ukrainian).
- Informatsiini biuletni Ukrainiskoi presovoi sluzhby v Kopenhaheni za okremi daty hrudnia 1919 r., TsDAVO Ukrainy, f. 3696, op. 1, p. 113, 13 s. (in Ukrainian).
- Kasovyi zvit Nadzvychnoi dyplomatychnoi misii UNR v Danii, TsDAVO Ukrainy, f. 3696, op. 2, p. 714, 640 s. (in Ukrainian).
- “Konsulski ustanovy v Ukraini 1914 roku” Slabchenko Yevhen, *Dyplomatychna istoriia Ukrainyb upor.* Iryna Matiash, (K.: Klio, 2016), 430 – 431 (in Ukrainian).
- Kopii dopovidei holovy misii Dyrektorii UNR pro orhanizatsiiu roboty misii, TsDAVO Ukrainy, f. 3542, op. 1, spr. 1, 27 s. (in Ukrainian).
- Kopii dopovidei i informatsii holovy misii, TsDAVO Ukrainy, f. 3542, op. 1, p. 2, 67 s. (in Ukrainian).
- Kopii i chernetky not uriadu UNR, nadislanykh holovoïu misii uriadam Frantsii, SShA, TsDAVO Ukrainy, f. 3543, op. 1, p. 3, 15 s. (in Ukrainian).

- Lysty do holovy misii vid adresativ, TsDAVO Ukrainy, f. 3542, op. 1, p. 9, 53 s. (in Ukrainian).
- Lysty do holovy misii vid V. Lytynskoho ta inshykh, TsDAVO Ukrainy, f. 3542, op. 1, p. 8, 29 s. (in Ukrainian).
- Lystuvannia z departamentom chuzhozemnykh znosyn pro dyplomatychni vidnosyny z Daniieiu, TsDAVO Ukrainy, f. 3696, op. 1, p. 47, 31 s. (in Ukrainian).
- Lystuvannia z dyplomatychnoiu misiieiu v Danii, Shvetsii, Norvehii, TsDAVO Ukrainy, f. 3696, op. 2, p. 373. 28 s. (in Ukrainian).
- Lystuvannia z dyplomatychnoiu misiieiu UNR v Danii pro potochnu robotu misii, TsDAVO Ukrainy, f. 3696, op. 2, p. 358. 51 s. (in Ukrainian).
- Lystuvannia misii z Dyrektoriieiu, ministramy zakordonnykh i finansovykh sprav UNR pro asyhnuvannia hroshei na potreby misii, TsDAVO Ukrainy, f. 3542, op. 1, p. 5, 69 s. (in Ukrainian).
- Lystuvannia misii z ministerstvom zakordonnykh sprav Danii, TsDAVO Ukrainy, f. 3542, op. 1, p. 6, 7 s. (in Ukrainian).
- Lystuvannia z MZS UNR pro organizaciyu ta diyalnist' misiyi UNR v Shveciyi ta Norvegiiyi, TsDAVO Ukrayiny', f. 3513, op. 1, spr. 2, ark. 64 – 64 zv. (in Ukrainian).
- Peredruky statei z riznykh statei, shcho torkaiutsia Ukrainy, TsDAVO Ukrainy, f. 3542, op. 1, p. 11, 43 s. (in Ukrainian).
- Perepyska ministra zakordonnykh sprav UNR z poslom v Danii Dmytrom Levytskym, TsDAVO Ukrainy, f. 3696, op. 1, p. 174, 3 s. (in Ukrainian).
- Protokoly narady spivrobotnykiv misii UNR v Danii, Anhlui, Amerytsi, Shvetsii y Norvehii, TsDAVO Ukrainy, f. 3542, op. 1, p. 4, 4 s. (in Ukrainian).
- Prokhannia ustanov ta okremykh osib pro vydachu yim dovidok, posvidchen pro osobu, opysy inozemnykh predstavnytstv v Ukraini, TsDAVO Ukrainy, f. 3696, op. 1, p. 59, 55 s. (in Ukrainian).